

Emmanuel Carrère, *Το Βασίλειο*, μτφρ. Γιώργος Καράμπελας, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2015.

Στέφανος Παρασκευαΐδης
Διδάκτωρ Ιστορίας

Πώς θα αντιδρούσατε αν βλέπατε ξαφνικά κάποιους δικούς σας νεκρούς να έχουν επιστρέψει στη ζωή; Τι θα κάνατε ή τι θα λέγατε στην περίπτωση που βλέπατε στο σπίτι σας την κόρη ή την γιαγιά σας, που είχε πεθάνει προ καιρού, να σας μιλά σαν να μη συμβαίνει τίποτα; Τα ερωτήματα αυτά μπορεί να ανήκουν σε σενάριο ταινίας φαντασίας. Ωστόσο, κάτι παρόμοιο περίμεναν να συμβεί οι λιγιστοί – ακόμα– ακόλουθοι του αποστόλου Παύλου, οι πρώτες κοινότητες των περιθωριακών και εκλεκτών που συγκροτήθηκαν γύρω από ένα συγκλονιστικό συμβάν: μια ανάσταση. Οι κοινότητες αυτές μεγάλωσαν, πλήθυναν, έγιναν εκκλησία και παρέδωσαν στον σύγχρονο κόσμο την ίδια πίστη, που αριθμεί σήμερα εκατομμύρια πιστούς. Δεν είναι όμως τουλάχιστον περίεργο που δύο χιλιάδες χρόνια μετά τόσο πολλοί άνθρωποι εξακολουθούν να πιστεύουν σε ένα γεγονός και να διατηρούν μια προσδοκία τόσο αντίθετη στην κοινή λογική;

Υιοθετώντας αυτήν την οπτική ενός εξωτερικού παρατηρητή ο Εμμανουέλ Καρρέρ προσεγγίζει στην αρχή του βιβλίου του *Το Βασίλειο* ένα από τα βασικά χριστιανικά δόγματα. Είναι βέβαια μια οπτική που μπορεί να σκανδαλίζει τον ευσεβή αναγνώστη ή όποιον γενικά αυτοαποκαλείται χριστιανός. Ωστόσο η προκλητικότητα του συγγραφέα δεν αποσκοπεί μόνο στον εντυπωσιασμό. Είναι ένας τρόπος να οδηγηθεί ο αναγνώστης στο να αντιμετωπίσει τα χριστιανικά δόγματα πέρα από την παράδοση και την ευσέβεια, με σοβαρότητα και ειλικρίνεια. Η ένταση με την οποία θέτει τα ερωτήματα γύρω από την αποδοχή των «μύθων

του χριστιανισμού», υποχρεώνει τον αναγνώστη να τα θέσει και ο ίδιος στον εαυτό του. Να αναλογιστεί αν πράγματι πιστεύει στην άωμο σύλληψη ή την ανάσταση.

Το *Βασίλειο* αποτελεί ένα ιδιαίτερο μείγμα ιστορίας, μυθοπλασίας και πνευματικότητας. Κεντρικό θέμα του βιβλίου είναι ο κόσμος των πρώτων χριστιανών και τα πρόσωπα που έπαιξαν κυρίαρχο ρόλο στην συγκρότηση των πρώτων κοινοτήτων. Συνδυάζοντας καλή γνώση των πηγών, ενημερωμένη νεότερη βιβλιογραφία, πρωτότυπες ιδέες και προτάσεις, ανασυνθέτει το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώθηκαν οι απαρχές της χριστιανικής πίστης. Με κεντρικούς ήρωες τον απόστολο Παύλο και τον ευαγγελιστή Λουκά απαντά σε ερωτήματα όπως ποιοι ήταν οι ευαγγελιστές, ποιο ήταν το υλικό και πνευματικό πλαίσιο μέσα στο οποίο έγραψαν τις αφηγήσεις τους, ποιες σχέσεις είχαν οι πρωταγωνιστές της νέας πίστης μεταξύ τους, με ποιον τρόπο ο χριστιανισμός εδραιώθηκε ξεκινώντας ως μια πολύ μικρή ιουδαϊκή σέκτα.

Από την άλλη μεριά διατηρεί αρκετά από τα χαρακτηριστικά του ιστορικού μυθιστορήματος. Δεν πρόκειται όμως για το μυθιστόρημα στο οποίο αναρωτιέσαι για το πού τελειώνει η ιστορία και πού αρχίζει η μυθοπλασία. Ο συγγραφέας, αφού πρώτα καταθέτει τις μαρτυρίες των πηγών και τις απόψεις ορισμένων μελετητών, αφού υποστηρίζει τη θέση του, έπειτα περνά με τρόπο σαφή σε μια μυθοπλασία που ζωντανανεύει τα πρόσωπα και τα πράγματα για τα οποία μιλάει. Όπως το θέτει ο ίδιος, παρουσιάζει τα πράγματα όπως δεν είναι αδύνατο να είχαν συμβεί. Έτσι,

μπορεί να δει κανείς, για παράδειγμα, τον Παύλο να κηρύττει, να φανταστεί πώς έμοιαζε ο δημόσιος προφορικός λόγος του γύρω στο 50 μ.Χ. και πώς αυτός προσαρμοζόταν όταν μιλούσε με τον άλλον κατ' ιδίαν. Οι μυθιστορηματικές αναπτύξεις που επιχειρεί ο Καρρέρ είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες, ειδικά σε περιπτώσεις όπου δεν υπάρχουν παρά ελάχιστα ιστορικά στοιχεία.

Δίπλα σε αυτόν τον κεντρικό ιστό της αφήγησης τοποθετούνται συνεχείς και εκτενείς παρεκβάσεις με αναφορές σε γεγονότα της σημερινής εποχής, κυρίως όμως σε εμπειρίες από την προσωπική ζωή του συγγραφέα. Η σύνδεση με το κεντρικό θέμα του βιβλίου δεν είναι πάντα σαφής και συχνά μοιάζει συνειρμική. Ολόκληρο το πρώτο μέρος του βιβλίου μάλιστα είναι αυτοαναφορικό, καθώς ο Καρρέρ αφηγείται μια σειρά επεισοδίων από τον ιδιωτικό του βίο, τα οποία σχετίζονται με την μεταστροφή του στον χριστιανισμό για μια περίοδο περίπου τριών ετών. Σε αυτό ο τόνος της αφήγησης γίνεται ιδιαίτερα προσωπικός και παίρνει τον χαρακτήρα της εξομολόγησης. Ο συγγραφέας καταθέτει σκέψεις, ψυχικά αδιέξοδα, αποτυχίες, πάθη, με τρόπο που πείθει για την ειλικρίνειά του. Περιγράφει την προσωπική του αμαρτία, όσα βάραιναν την ψυχή του και αποτελούσαν πηγή δυστυχίας, όπως η αναζήτηση της δόξας, η ακόρεστη επιθυμία να καταλαμβάνει χώρο στο μυαλό των άλλων. Το γεγονός αυτό δίνει έναν χαρακτηριστικό τόνο σε ολόκληρο το βιβλίο. Παντού ο αναγνώστης νιώθει ότι ο συγγραφέας είναι απόλυτα ειλικρινής μαζί του, ότι δεν του κρύβει καμία σκέψη ή προβληματισμό.

Ο τρόπος με τον οποίο ο Καρρέρ διαπλέκει την προσωπική του ιστορία με την ιστορία του πρώιμου χριστιανισμού δίνει στο βιβλίο του έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα πνευματικότητας. Πίσω από τη φαινομενική χαλαρότητα στη δομή, υπάρχει μια βαθύτερη σύνδεση ανάμεσα στο παρελθόν και το τώρα, ανάμεσα στην ιστορική και την πνευματική

αναζήτηση. Η ιστορική αφήγηση διακόπτεται συστηματικά από παράλληλες αφηγήσεις, οι οποίες αγγίζουν θέματα πίστης και απιστίας. Το *Βασίλειο* δεν είναι μόνο μια ιστορική έρευνα, ούτε απλά ένα μυθιστόρημα που αναπλάθει σκηνές του παρελθόντος, ούτε πάλι μια προσωπική εξομολόγηση. Μέσα από την σοβαρότητα της έρευνας, την ελευθερία της φαντασίας και την ειλικρίνεια της προσωπικής κατάθεσης εμπλέκει τον αναγνώστη σε μια βαθιά πνευματική αναζήτηση. Τον καλεί να σταθεί με την ίδια σοβαρότητα και ειλικρίνεια απέναντι σε θρησκευτικά ερωτήματα και να δώσει τις δικές του απαντήσεις. Κυρίως να στοχαστεί μαζί με το συγγραφέα πάνω στο ζήτημα της πίστης, να ανιχνεύσει ποιο είναι το μήνυμα του χριστιανισμού και πώς μπορεί αυτό να δώσει απαντήσεις στις ανησυχίες του σύγχρονου ανθρώπου.

Ένα από τα βασικά θέματα που διαπερνά μεγάλο μέρος του βιβλίου είναι το ζήτημα της μεταστροφής στον χριστιανισμό. Γιατί και πώς κάποιοι άνθρωποι δέχτηκαν ως αληθές το απίστευτο νέο της ανάστασης ενός Εβραίου κάπου στην Ιουδαία και οργάνωσαν τη ζωή τους γύρω από αυτό, με ποιο τρόπο οι οπαδοί αυτής της πίστης πολλαπλασιάστηκαν, πώς γίνεται να υπάρχουν ακόμα και σήμερα και να προσηλυτίζονται ακόμα νέοι πιστοί, μεταξύ των οποίων, έστω προσωρινά, ο ίδιος ο συγγραφέας. Ο τρόπος με τον οποίο πραγματεύεται ο Καρρέρ το θέμα της μεταστροφής κινείται παλινδρομικά ανάμεσα στο ενδιαφέρον για την αρχαία εποχή και τις πνευματικές ανησυχίες του σύγχρονου ανθρώπου.

Το θέμα της μεταστροφής επανέρχεται αρκετές φορές στην αφήγηση για να αναδειχθεί κάθε φορά μια διαφορετική όψη του. Στο πρώτο μέρος του βιβλίου δεσπόζει η προσωπική του μεταστροφή, μαζί με άλλες παράλληλες αφηγήσεις από τη σύγχρονη εποχή. Στο δεύτερο μέρος αναπλάθει τις συνθήκες μεταστροφής πρωταγωνιστών του Χριστιανισμού, όπως ο Παύλος και ο Λουκάς, αλλά και των απλών

πιστών. Δεν θα μπορούσε βέβαια να λείπει η αναφορά στον ίδιο τον Ιησού «γιατί», όπως παρατηρεί, «αν ασχολείσαι με τον Λουκά και τον Παύλο, αναγκαστικά θα φτάσεις κάποια στιγμή και σ' εκείνον για τον οποίο μιλούσαν αμφότεροι». Ο Καρρέρ δεν εξετάζει συστηματικά το θέμα της μεταστροφής στο κήρυγμα του Ιησού. Όμως οι παρατηρήσεις του, που βρίσκονται διάσπαρτες σε όλο το βιβλίο, μπορούν να δώσουν απαντήσεις σε προβλήματα που τίθενται από τις αφηγήσεις των ευαγγελιστών.

Ένα από αυτά τα προβλήματα έχει να κάνει με τον ρόλο που παίζουν τα θαύματα του Ιησού. Ο Καρρέρ, αφού σημειώνει την έντονη παρουσία των θαυμάτων στις αφηγήσεις των ευαγγελίων, παρατηρεί ότι ο σημερινός αναγνώστης έχει την τάση είτε να ξεχνά τα θαύματα του Ιησού και τον ρόλο τους είτε να προβάλλει πάνω σε αυτά ερμηνείες, οι οποίες συμβιβάζουν τις βιβλικές αφηγήσεις με σημερινές θεωρητικές προσεγγίσεις, αλλά συνήθως σέβονται ελάχιστα το πνεύμα στο οποίο γράφτηκαν οι αφηγήσεις αυτές. Σε έναν σημαντικό βαθμό ο Ιησούς πράγματι παρουσιάζεται στα ευαγγέλια ως θαυματοποιός που καταπλήσσει με τις υπερφυσικές του δυνάμεις το κοινό του. Και το ερώτημα είναι κατά πόσο τα θαύματα μπορούν να θεωρηθούν παράγοντες μεταστροφής στο πρόσωπο και το κήρυγμα του Ιησού.

Στις αφηγήσεις των ευαγγελίων το κήρυγμα του Ιησού συνδέεται πολύ συχνά με την τέλεση θαυμάτων και έχει με αυτά συμπληρωματική σχέση. Τα «σημεία και τέρατα» έπαιζαν μάλλον έναν ρόλο επαλήθευσης της αλήθειας και της ισχύος του κηρύγματος.¹ «Αν δεν πιστεύετε στον λόγο μου, πιστέψτε εξαιτίας των έργων μου» λέει απευθυνόμενος στους μαθητές του.² Τα έργα φαίνεται πως ήταν απαραίτητο συμπλήρωμα των

λόγων, γι' αυτό και όταν έστειλε τους μαθητές του να κηρύξουν για πρώτη φορά μόνοι τους, έδωσε σε αυτούς τη δύναμη να εκδιώκουν δαιμόνια και να θεραπεύουν κάθε ασθένεια.³ Ο ίδιος ο Ιησούς εμφανίζεται να θεωρεί τα «σημεία και τέρατα» δηλωτικά της ιδιότητάς του και της έλευσης της Βασιλείας του Θεού.⁴ Συχνότερα τα θαύματα εμφανίζονται σαν απαίτηση του κοινού που φαίνεται να τα έχει ανάγκη προκειμένου να πιστέψει, κάτι που ο Ιησούς μερικές φορές αποδοκίμαζε, χωρίς όμως να απογοητεύει το κοινό του.⁵ Οι αναφορές σε πλήθη που πίστεψαν βλέποντας τα θαύματα του Ιησού είναι αρκετές.⁶

Από την άλλη μεριά είναι εξίσου σαφές ότι τα θαύματα δεν οδηγούσαν κατ' ανάγκη στην πίστη. Στα ευαγγέλια σημειώνεται αρκετές φορές η έλλειψη πίστης των ανθρώπων, ακόμα και πολλών μαθητών του Ιησού, παρότι έβλεπαν με τα μάτια τους τα θαύματα.⁷ Ο Ιησούς εμφανίζεται οργισμένος με πόλεις που είδαν τα σημεία και τα τέρατα και δεν πίστεψαν.⁸ Από τους δέκα λεπρούς που θεράπευσε μόνο ο ένας πίστεψε σε αυτόν.⁹ Μετά την ανάσταση του Λαζάρου άλλοι πίστεψαν ενώ άλλοι έσπευσαν να ενημερώσουν τους Φαρισαίους. Εκείνοι, με τη σειρά τους, είδαν στα «σημεία» του Ιησού όχι μια απόδειξη της θείας φύσης του αλλά έναν μεγάλο κίνδυνο για τον λαό.¹⁰ Η αλήθεια του θαύματος βέβαια σπάνια αμφισβητείται, εκείνο όμως που ετίθετο υπό συζήτηση και αποτελούσε αντικείμενο ερμηνείας ήταν η προέλευσή του. Μια θαυματουργική θεραπεία θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί από τον Υιό του Θεού, από έναν προφήτη ή έναν μάγο. Οι Ιουδαίοι κατηγορούσαν ευθέως τον Ιησού ότι εκδίωκε τα δαιμόνια στο όνομα του άρχοντα των

¹ Μκ 1,27-28, 16,14-18.

² Ιω 14,11.

³ Μτ 10,1, 7-8, Μκ 6,7.

⁴ Μτ 11,2-6, 12,28, Λκ 7,18-23, 11,20.

⁵ Ιω 4, 48.

⁶ Ιω 3,2, 6,1-2, 7,31, 11,47.

⁷ Ιω 6,60-71, 12,37-43.

⁸ Μτ 11,20-24, Λκ 10,13-15.

⁹ Λκ 17,11-19.

¹⁰ Ιω 11,47.

δαιμονίων.¹¹ Αλλά και ο ίδιος ο Ιησούς προειδοποιούσε ότι δεν κάνουν το θέλημα του Θεού όλοι όσοι τελούν «σημεία και τέρατα».¹² Συνεπώς φαίνεται ότι μόνο με το θαύμα ήταν δύσκολο να μεταβεί κάποιος από την απιστία στην πίστη. Ακόμα όμως και όταν αυτό συνέβαινε, ήταν πολύ αμφίβολο το περιεχόμενο της πίστης στην οποία κατέληγε κανείς. Ο Ιησούς εμφανίζεται να μην εμπιστεύεται εκείνους που στήριζαν την πίστη τους στα θαυμαστά έργα του, διότι γνώριζε τι είχαν μέσα στις καρδιές τους.¹³ Η πίστη που γεννούσαν τα θαύματα δεν ήταν πάντα αυτή που γύρευε ο ίδιος. Είναι σαφές ότι ο Ιησούς δεν ήθελε να γίνει γνωστός ως διάσημος θεραπευτής ή προφήτης, ως κοινός θαυματοποιός ή μάγος.

Επιπλέον οι αφηγήσεις των ευαγγελιστών αφήνουν να φανεί ότι η σύνδεση του θαύματος με την πίστη λειτουργούσε και αντίστροφα: συχνά η τέλεση ενός «σημείου» φαίνεται ότι προϋπέθετε την πίστη εκείνου στον οποίο απευθυνόταν. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι η ισχυρή πίστη του ασθενούς μπορούσε να τον θεραπεύσει ακόμα και ανεξάρτητα από τη βούληση του ίδιου του Ιησού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η θεραπεία της αιμορροούσας γυναίκας. Από όλους όσους άγγιζαν τον Ιησού μόνο εκείνη κατάφερε να έλξει πάνω της τη θεϊκή δύναμη. Το μήνυμα αυτής της θεραπείας συνοψίζεται στη φράση που απηύθυνε ο Ιησούς στη γυναίκα: «η πίστη σου σε έσωσε».¹⁴ Ανάλογες διατυπώσεις φέρεται να επαναλάμβανε ο Ιησούς σε πολλές θεραπείες. Η εντολή θεραπείας που συνήθιζε να δίνει συχνά δεν αναφερόταν στο αποτέλεσμα που επεδίωκε ο ίδιος αλλά στην πίστη του ασθενούς: δεν έλεγε «θεραπεύσου», αλλά έλεγε «ας γίνει αναλόγως με την πίστη σου». Αντίστροφα, ο Ιησούς δεν έκανε –και κατά τον Μάρκο δεν μπόρεσε να κάνει– κανένα θαύμα στην ιδιαίτερη πατρίδα

του, λόγω της απιστίας των συμπατριωτών του.¹⁵ Στην περίπτωση που η δυσπιστία και η αμφισβήτηση του κοινού ήταν δεδομένη, το θαύμα ήταν ανέφικτο ή ανεπιθύμητο και μάταιο, όπως δείχνει η άρνηση του Ιησού να ανταποκριθεί στις προκλήσεις των Φαρισαίων και Σαδδουκαίων, που τον προέτρεπαν να αποδείξει την αποστολή μέσω θαυματουργικών σημείων.¹⁶

Τα παραπάνω στοιχεία δείχνουν ότι η σύνδεση της πίστης στο πρόσωπο του Ιησού με το θαύμα δεν ήταν ούτε αναγκαία ούτε μονοδιάστατη. Το θαύμα δεν οδηγούσε πάντα στην πίστη, πολύ περισσότερο στην «ορθή» πίστη, ούτε αποτελούσε προϋπόθεσή της. Αντίστροφα, η πίστη μπορούσε να έχει γεννηθεί πριν και ανεξάρτητα από το θαύμα και να εμφανίζεται ως προϋπόθεσή του. Το ερώτημα που παραμένει βέβαια είναι πώς γεννιόταν η πίστη στο πρόσωπο και την αποστολή του Ιησού. Ή, για να το θέσουμε με γενικότερους όρους, ποιοι είναι οι παράγοντες που παίζουν καθοριστικό ρόλο στη θρησκευτική μεταστροφή. Κατά τον Καρρέρ, «αν ο Ιησούς δεν είχε κάνει παρά μόνο τέτοια (θαύματα), το όνομά του θα είχε ξεχαστεί μερικά χρόνια μετά τον θάνατό του. Αλλά δεν έκανε μόνο τέτοια. *Είπε* κάτι, μ' έναν ορισμένο τρόπο...».

Στις αφηγήσεις των ευαγγελίων υπάρχουν παραδείγματα που δείχνουν ότι το κήρυγμα του Ιησού συχνά οδηγούσε από μόνο του στην πίστη όσους το άκουγαν. Το κοινό εμφανίζεται να εντυπωσιάζεται από το κύρος, την αυθεντία και την αμεσότητα με την οποία μιλούσε ο Ιησούς. Ο λόγος του ασκούσε μια γοητεία, είχε μια επίδραση στους άλλους, η οποία συχνά αποδίδεται ως δύναμη και εξουσία. Ήταν ένα είδος λόγου που αφενός μπορούσε να λειτουργήσει ως κινητήριο δύναμη της πίστης και αφετέρου να εξουσιάζει τους δαίμονες, που έκανε ακόμα και τους απεσταλμένους των

¹¹ Μτ 9,34.

¹² Μτ 7,21-23, 24,23-26, Μκ 13,21-22.

¹³ Ιω 2,23-25.

¹⁴ Μκ 5,24-34.

¹⁵ Μκ 6,4-6, Μτ 13,57-58, Λκ 4,16-30.

¹⁶ Μτ 12,38-42, 16,1-4, Μκ 8,11-12, Λκ 11,29-32.

αρχιερέων να ομολογούν ότι ποτέ δεν μίλησε άνθρωπος όπως αυτός.¹⁷

Αυτή τη διάσταση του λόγου του Ιησού υπογραμμίζει ο Καρρέ. Ξεχωρίζει και δίνει σε ελεύθερη μετάφραση ορισμένα από τα λόγια του Ιησού, εκείνα που θεωρούνται ότι προέρχονται από τη χαμένη σήμερα συλλογή *Q*,¹⁸ διότι «πουθενά αλλού δεν ακούμε πιο καθαρά τη φωνή του». Ισχυρίζεται ότι το ύφος και ο χειρισμός της γλώσσας που βρίσκουμε σε αυτά δεν έχει αντίστοιχο στην ιστορία, «είναι ένα είδος άπαξ που, αν ξέρεις έστω και λίγο ν' ακούς, σου απαγορεύει ν' αμφιβάλεις ότι ο άνθρωπος αυτός υπήρξε, ότι μίλησε έτσι». Κατά τον Καρρέ, ακόμα και αν δεν γνωρίζαμε τίποτε άλλο για τον Ιησού αλλά είχαμε στη διάθεσή μας μόνο αυτή τη συλλογή, η ποίηση, η πρωτοτυπία, το πνεύμα αυθεντίας και ενάργειας που αναδίδει θα της έδιναν μια θέση ανάμεσα στα μεγάλα κείμενα της ανθρώπινης σοφίας.

Το πρώτο βήμα της μεταστροφής λοιπόν μπορεί να βρίσκεται στην επίδραση που ασκούν μερικά «ακτινοβόλα λόγια του Ιησού». Ασφαλώς, ούτε ο λόγος, όσο επιβλητικός και εμπνευσμένος και να ήταν, οδηγούσε κατ' ανάγκη στην πίστη. Δίπλα σε εκείνους που πιστεύουν ακούγοντας τον Ιησού, υπάρχουν πάντα και εκείνοι που δυσπιστούν ή εκείνοι που οργίζονται, αντιδρούν και απειλούν να τον λιθοβολήσουν.¹⁹ Είναι προφανές ότι οι διαφορετικές αντιδράσεις στο κήρυγμα του Ιησού δεν έχουν να κάνουν με το ίδιο το κήρυγμα, αλλά με τις διαθέσεις του κοινού στο οποίο απευθυνόταν. Αυτή η πραγματικότητα δηλώνεται στα ευαγγέλια με διάφορες διατυπώσεις: όσοι δέχονται το κήρυγμα ορίζονται ως εκείνοι που είναι πρόθυμοι να

κάνουν το θέλημα του Θεού, αυτοί που έχουν τη δύναμη να καταλάβουν, είναι τα πρόβατα του Ιησού που αναγνωρίζουν τη φωνή του και τον ακολουθούν, το γόνιμο έδαφος στο οποίο ο σπόρος θα φυτρώσει και θα δώσει καρπό. Αντίθετα όσοι απορρίπτουν το κήρυγμα είναι το άγονο πετρώδες έδαφος στο οποίο ο σπόρος χάνεται ή πνίγεται, τα ξένα πρόβατα, που έχουν πατέρα τους τον διάβολο και δεν έχουν τη δύναμη να καταλάβουν.²⁰ Όλες αυτές οι διατυπώσεις φαίνεται να δηλώνουν ότι ο λόγος, όπως και τα θαύματα, μπορούσαν να κινητοποιήσουν αυτούς που ήταν έτοιμοι να κινητοποιηθούν.

Την πραγματικότητα αυτή ανιχνεύει ο Καρρέ σε διάφορα σημεία του βιβλίου του με αφορμή αρχαία και σημερινά παραδείγματα. Περιγράφει την τάση μιας μερίδας του πληθυσμού να αποδέχεται το χριστιανικό κήρυγμα ως μια ατομική κλίση, ένα είδος προδιάθεσης, ένα χαρακτηριστικό της ιδιοσυγκρασίας του ανθρώπου, που τον κάνει να αναζητά περισσότερο ή λιγότερο την προσωπική επαφή με τον Θεό, να τείνει ή όχι να πιστέψει ότι το τέλος του κόσμου πλησιάζει. Αλλού σημειώνει ότι η δύναμη του λόγου του Ιησού δεν επιδρούσε με τον ίδιο τρόπο σε όλους όσοι πείθονταν από αυτόν. Κάθε υποψήφιος πιστός μπορούσε –και μπορεί ακόμα– να κινητοποιηθεί από ένα διαφορετικό σημείο του κηρύγματος. «Πίσω από κάθε προσηλυτισμό», ισχυρίζεται, «νομίζω ότι υπάρχει μία φράση κι ότι καθένας έχει τη δική του, που 'χει φτιαχτεί γι' αυτόν, που τον περιμένει». Αυτό βέβαια σημαίνει ότι η μεταστροφή είναι τελικά εξαρτημένη από τις ιδιαίτερες ανάγκες και την προσωπική ιστορία του κάθε ατόμου. Με αυτόν τον τρόπο τουλάχιστον βίωσε ο συγγραφέας τη δική του μεταστροφή στον χριστιανισμό.

Ο Καρρέ περιγράφει πολύ γλαφυρά τα προσωπικά του αδιέξοδα, την προσωπική του δυστυχία, που για χρόνια έκρυβε κάτω από την

¹⁷ Μκ 1,21-28, Λκ 4,31-37, Ιω 7,40-48.

¹⁸ Πρόκειται για την αρχαιότερη γνωστή συλλογή *λογίων* του Ιησού που έχει χαθεί αλλά χρησιμοποιήθηκε ως πηγή από τον Ματθαίο και τον Λουκά. Την αποκατάστασή της πρότεινε ο Άντολφ Χάρνακ το 1907. Πβ. Πέτρος Βασιλειάδης, *Η περί της πηγής των λόγων θεωρία*, Αθήνα 1977.

¹⁹ Ιω 8,12-30, 8,48-59.

²⁰ Ιω 7,17-18, 8,43-44, 10,22-30, Μτ 13,1-23.

ειρωνεία και αλαζονεία του συγγραφέα, μέχρι που κατέληξε σε πλήρες αδιέξοδο, σε μια κατάσταση στην οποία δεν μπορούσε να γράψει, δεν μπορούσε να αγαπήσει ούτε να νιώσει αξιαγάπητος. Αυτή η βασανιστική αίσθηση τον έκανε ταυτόχρονα ώριμο ν' ακούσει φράσεις του Ευαγγελίου «που απευθύνονται σ' όλους εκείνους που λυγίζουν κάτω από ένα φορτίο υπερβολικά βαρύ». Μέσα σε αυτές ακριβώς τις συνθήκες ο συγγραφέας ήλθε αντιμέτωπος με τη φράση εκείνη που ένιωθε ότι μιλούσε προσωπικά στον ίδιο και η οποία τον έκανε να νιώσει ανακούφιση, να βιώσει αυτό που θα περιγράφαμε ως φώτιση. Ο προσηλυτισμός του στον χριστιανισμό περιγράφεται ως μια διαδικασία θεραπείας.

Δίπλα στην προσωπική του εμπειρία ο Καρρέρ παραθέτει πολλά ακόμη παραδείγματα μεταστροφών, αρχαία και σύγχρονα, που εμπλουτίζουν και επιβεβαιώνουν την κεντρική ιδέα. Υπάρχουν πολλοί λόγοι που μπορούν να εντάξουν ένα άτομο στα πρόβατα του Ιησού, σε εκείνους που έχουν τη δύναμη να καταλάβουν, λόγοι συναισθηματικοί, ψυχικοί, κοινωνικοί, ιδεολογικοί, επίσης προδιαθέσεις, φυσικές κλίσεις και τάσεις της ιδιοσυγκρασίας. Από τη στιγμή όμως που θα συμβεί αυτό, το πέρασμα από την απιστία στην πίστη μπορεί να συμβεί ανά πάσα στιγμή, με ποικίλους τρόπους, από μια φράση που συνεπαίρνει το άτομο, μια εμπειρία που δημιουργεί κατάπληξη και έχει τα χαρακτηριστικά θαύματος, έναν πολύ μικρό σπόρο που «μεγαλώνει μέσα μας εν αγνοία μας και χωρίς να μπορούμε εμείς να κάνουμε τίποτα με τη θέλησή μας». Ο Καρρέρ δίνει μια πολύ δυνατή περιγραφή της μεταστροφής του Παύλου, όπου βλέπουμε τον μετέπειτα απόστολο να κυριαρχείται σταδιακά από την πίστη στον Ιησού παρά τις απεγνωσμένες του προσπάθειες να αντισταθεί και να παραμείνει ο Σαούλ.

Κάπως έτσι μπορεί να πιστέψει κανείς στον χριστιανισμό και να αποδεχτεί την ανάσταση του Ιησού ως πραγματικό γεγονός,

παρότι κάτι τέτοιο αντιβαίνει στην κοινή λογική. Ο ίδιος ο συγγραφέας δηλώνει ευθέως ότι δεν πιστεύει πια πως ο Ιησούς αναστήθηκε. Δίνει όμως μια διαφορετική ερμηνεία για τον αναστημένο Ιησού, η οποία πατάει γερά στα ευαγγέλια και –παραδόξως– έχει αξία τόσο για τους πιστούς όσο και για όσους δεν πιστεύουν.

Ο Καρρέρ παρατηρεί ότι στις περιγραφές που δίνουν τα ευαγγέλια για τις εμφανίσεις του Ιησού μετά την ανάσταση, οι μαθητές του δεν τον αναγνωρίζουν αμέσως. Αρχικά εμφανίζεται ως κάποιος άλλος, ένας κηπουρός ή ένας περαστικός, στον οποίο σταδιακά οι μαθητές αναγνωρίζουν το πρόσωπο του Ιησού. Δεδομένου ότι στα ευαγγέλια δεν δίνεται περιγραφή του Ιησού, μετά την ανάστασή του αυτός μπορεί να είναι ο οποιοσδήποτε, ο πρώτος τυχών ή ο τελευταίος ζητιάνος. Μπορεί να εμφανίζεται με διαφορετικά πρόσωπα και αυτό είναι κάτι στο οποίο είχε αναφερθεί και ο ίδιος όταν είπε «πείνασα και δεν μου δώσατε να φάω, δίψασα και δεν μου δώσατε να πιω...». Συνεπώς, ο σημερινός αναγνώστης θα μπορούσε να υποθέσει ότι ο αναστημένος Ιησούς ενδέχεται να βαδίζει ακόμη ανάμεσά μας και ότι μπορεί να τον εντοπίσει ανά πάσα στιγμή στο πρόσωπο των συνανθρώπων του. Η συνειδητοποίηση αυτής της δυνατότητας καλεί τον πιστό να αναζητήσει το Βασίλειο στην παρούσα ζωή, στη σχέση του με τους άλλους, στην αγάπη. Ο Καρρέρ, στο τέλος του βιβλίου του, περιγράφει την εμπειρία του από τη συμμετοχή του σε μια τελετουργία, κατά την οποία οι παριστάμενοι έπλεναν ο ένας τα πόδια του άλλου, μιμούμενοι το παράδειγμα του Ιησού. Ο συγγραφέας που επέλεξε να ξεκινήσει το βιβλίο του με μια προκλητική απόρριψη του βασικού χριστιανικού δόγματος, το κλείνει με μια προσωπική στιγμιαία επίγεια εμπειρία του Βασιλείου.